

EKİM DÜŞÜ FİLMİNİN ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN KARIYER GELİŞİMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Nurten KARACAN ÖZDEMİR*

Öz: Bu çalışmada, astronot Homer Hickam'ın gerçek yaşam hikâyesine dayanan Ekim Düşü filmi, Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı temel alınarak üstün yeteneklilerin kariyer gelişim özellikleri ve güçlükleri açısından incelenmiştir. Çalışmada, nitel araştırma desenine dayalı doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bulgularda, yetkinlik beklentisi, çevresel etkiler ve kariyer engelleri temaları öne çıkmıştır. Bunları sonuç beklentisi ve kariyer destekleri temaları izlemiştir. Bu temalar altında en az gözlemlenen alt temalar ise, ortama özgü kariyer engelleri, başarılı/başarısız performans yaşantıları, uzak ve yakın çevresel etkiler, şu andaki sonuç ve tepkilere dikkat etme, fizyolojik ve duyuşsal durumlar ve performans hedefleri olmuştur. Bu bulgular, üstün yetenekli öğrencilerin mükemmeliyetçilik, yüksek motivasyon, mizah anlayışı, erken kariyer yönelimi, prestijli mesleklere yönelme, kariyer ilgi ve hedeflerinin önemli oluşu gibi özellikleri ile uyumlu bulunmuştur. Ailenin ve çevrenin üstün yeteneklilerden yüksek beklentileri yerine düşük sosyo-ekonomik düzeyin etkileri rol oynamıştır. Bulgular doğrultusunda, kuramsal dayanakla da tutarlı bir şekilde Homer'in olumsuz çevre koşulları ve kariyer engellerine rağmen yetkinlik inancı ve olumlu sonuç beklentileri ile kariyer hedefine doğru hareket ettiği ve ulaştığı söylenebilir. Bu çalışmanın, üstün yetenekli ergenlerin kariyer gelişimlerini desteklemeye yönelik gerçekleştirilebilecek film terapi uygulamaları için bir kaynak oluşturmasını beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üstün yetenekliler, kariyer gelişimi, Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı, film terapi

* Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi Gaziantep, nurten.ozdemir@hku.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-2909-6857, Makale Geliş Kabul Ediliş Tarihi : 02.07.2018-26.07.2018.

INVESTIGATING “OCTOBER SKY” MOVIE IN TERMS OF CAREER DEVELOPMENT OF GIFTED STUDENTS

Nurten KARACAN ÖZDEMİR*

Abstract:

In this study, October Sky, a movie based on a real life story of astronaut Homer Hickam, was examined in terms of career development characteristics and challenges of gifted adolescents according to Social Cognitive Career Theory. Document analysis was employed within qualitative research design. The descriptive content analysis revealed self-efficacy beliefs, environmental influences and career barriers as prominent themes. Two main themes, namely outcome expectations and career supports, followed these. The emerging sub-themes were contextual career barriers, successful or unsuccessful performances, distal and contemporary environmental influences, physiological and affective states, and performance goals. The characteristics of gifted students; perfectionism, high motivation, the sense of humor, early career emergence, preference of prestigious occupations and the importance of career aspirations and goals can explain the findings. In this study, instead of high expectations of parents, teachers and society, low socio-economic status had an influence. It could be implied that, consisted with theoretical framework, Homer lead to his career interest and succeeded his career goal with self-efficacy beliefs and positive outcome expectations, despite of career barriers. It is expected that this study will provide a source for movie therapy that can be conducted to support career development of gifted adolescents.

Keywords: Gifted adolescents, career development, Social Cognitive Career Theory, movie therapy

Giriş

Üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunun uzun süredir araştırmaların konusu olduğu görülmektedir. Ancak, eğitimin de hedeflerinden biri olan kariyer gelişimi (ASCA, 2012), özellikle üstün yeteneklilerin desteklenmesi gereken önemli alanlardan biridir. Sak (2011), üstün yetenekliliğin olumlu ve olumsuz etkileri bir arada taşıyabilme özelliğine dikkat çekmiş, özellikle olumlu koşullar sağlamadığında üstün yetenek-

* Dr. Hasan Kalyoncu University, Gaziantep, nurten.ozdemir@hku.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-2909-6857, Makale Geliş Kabul Ediliş Tarihi : 02.07.2018-26.07.2018.

li çocukların özgüven ve başarıya ilişkin problemler yaşayabileceğini vurgulamıştır. Erken dönemlerde gerekli destek sağlanmadığında yetişkinlikte de devam edebilecek bu problem alanlarından birisi de kariyer gelişimi ve planlanmasına ilişkindir (Fiedler, 1993; Kerr, 1990).

Ergenlik döneminin önemli gelişim görevlerinden biri de mesleki kimlik gelişimidir. Üstün yetenekli ergenler açısından bu süreç, farklılıklarının getirdiği bir takım kişisel özellikleri öne çıkarmaktadır. Bunlardan ilki; çoklu potansiyele sahip olmalarıdır (Kerr, 1990; Kerr ve Sodano, 2003). Çoklu potansiyel; üstün yetenekli bireylerin birden fazla alanda yetenek, yeterlik ve ilgiye sahip olması ve bunları sürdürmesi durumudur. Bu durum, üstün yetenekli bireyin pek çok alana olabildiğince fazla adanması ve giriştiği her alanda mükemmele ulaşmaya çalışması sonucu başladığı işleri ve hedeflerini tamamlamaması gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla da seçenekleri azaltmaması ve kariyer kararı vermede güçlük yaşamasına yol açabilmektedir (Greene, 2006). Kariyer gelişimlerinde güçlük yaşamalarına neden olabilen bir diğer özellikleri ise *mükemmeliyetçiliktir* (Burton, 2006; Schuler, 2000). Mükemmeliyetçilik hem olumlu (Silverman, 2007) hem de paralyze edici olumsuz (Schuler, 2000) bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Mükemmeliyetçilik, bireyin kendisine koyduğu yüksek standartlara ulaşma konusunda gösterdiği içsel bir güdüdür. Bu durum hata yapma ve mükemmel olamama korkusu ile kariyer planlamasında erteleme, kaçınma ya da bir başkası tarafından verilmiş karara yönelme gibi davranışlara yol açabilmektedir (Burton, 2006). Öte yandan, bazı üstün yetenekliler çok erken yaşlarda belirgin bir kariyer ilgisine ve yönelimine sahip olabilirler (Marshall, 1981). Bu kişiler, ergenlikte mevcut ilgilerine odaklanmayı sürdürecektir, bu alanda bir eğitim almak isteyecek ve diğer seçenekleri reddederek mesleki kimliğini bu alanda biçimlendirecektir (Marshall, 1981). Üstün yeteneklilerin kariyerlerini ve yaşamlarını planlarken göz önünde bulundurulması gereken diğer kişisel özellikleri ise; aşırı duyarlılık, sosyal adalet ve hak arayışı, ahlaki duyarlılık, yüksek enerji düzeyleri ve yaratıcılıklarıdır (Mendaglio, 2002). Araştırmalar üstün yetenekli kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerinden ve kısıtlamalardan etkilenmeleri, erkek öğrencilerin ise kabul gören geleneksel mesleklerle yönelmeleri bağlamında cinsiyete ilişkin farklılıkları da ortaya koymuştur (Örn., Leung, Coloney ve Scheel, 1994; Lubinsky ve Benbow, 2000).

Üstün yeteneklilerin kariyer gelişimlerinde bireysel özellikler kadar çevresel faktörler de önemli rol oynamaktadır. Bunlardan ilki, çevreden gelen yüksek beklentiler ve baskıdır. Ailenin mükemmeliyetçi tutumu, öğretmenlerin, çevrenin ve toplumun yüksek başarı, prestij ve gelire yönelik beklentileri üstün yeteneklilerin meslek seçimi ve kariyerlerini şekillendirme süreçlerinde stres yaşamalarına (Hurst ve Riley, 2014; Peterson, 2006) ve bazı durumlarda potansiyellerinin altında başarı göstermelerine (Burton, 2006; Roeper, 1982) neden olabilir. Diğer bir çevresel etken, mesleki rol modellerin eksikliği olabilmektedir (Stewart, 1999). Pek çok bilgiye sahip olan üstün yetenekli bireyler bu bilgiyi işleyip etkin bir şekilde eyleme dökabilmelerinde bu yolu on-

lara gösterecek rol modellere ihtiyaç duyarlar (Stewart, 1999). (Bu durum Can Dostum [Good Will Hunting; Bender ve Van Sant, 1997] filminde de ele alınmıştır.) Ayrıca, ırk, kültür, sosyo-ekonomik düzey gibi çevresel değişkenlerin de rolü göz önünde bulundurulmalıdır (Brody, 2014; Repeckiene, Kvedaraite, Stanikuniene ve Zvire-liene, 2016).

Ergenlik dönemi kariyerle ilgili kararların verilmeye başlandığı, geleceğe dair bir yönelimin başladığı ve bu doğrultuda planlamaların yapıldığı bir dönemdir. Üstün yetenekli ergenler açısından ise, yukarıda değinilen farklılıklarının getirdiği güçlükler iyi yönetilemediğinde bu süreç sancılı bir döneme dönüşebilir. Nitekim üstün yeteneklilere yönelik özel eğitim sunan kurumlardan mezun olan üstün yetenekli bireylerle yapılan araştırmalar, bu kişilerin eğitim hayatından kariyerlerine uzanan sürecin sosyal ve duygusal problemlerle zorlu bir hale gelebildiğini göstermiştir (Ozcan, 2017).

Bu doğrultuda ilgili alanyazın, üstün yeteneklilere verilecek kariyer danışmanlığı hizmetlerinin de özelleştirilmesi ve farklılaşması gerektiğine işaret etmiştir (Hurst ve Riley, 2014; Moon, 2004). Bu hizmetlerin, kendilerinin farkına varmalarını sağlayacak, kariyer kararı verme ve potansiyellerine ulaşmalarına yardımcı olacak şekilde yapılandırılması vurgulanmıştır (Ozcan, 2017). Ayrıca, üstün yetenekli öğrencilerin ilgilerini, güçlü yönlerini geliştirmeyi hedefleyen aynı zamanda kişisel özelliklerin, ilgi ve değerlerin, yaşam amaçlarının farkındalığına, bunların çeşitli kariyer fırsatları ile uyumuna yer veren kariyer gelişim programlarının üstün yeteneklilerin eğitim programlarına dahil edilmesi önerilmiştir (Ch'ng, 2014; Peterson, 2002).

Köken olarak bibliyoterapiden (kitap okuma yoluyla yapılan psikolojik danışma) doğan film terapi, üstün yetenekli ergenlerin kariyer gelişimlerini desteklemede kullanılabilir ve mevcut programlara entegre edilebilecek alternatif bir yardım sürecidir. Film terapinin üstün yeteneklilere yönelik yardım sürecinde kullanımında, üstün yetenekli birey özellikleri taşıyan ve benzer güçlükleri yaşayan karakterlerin konu edildiği filmler kullanılır. Böylece, bibliyoterapi sürecine benzer şekilde, üstün yetenekli bireyin yalnız olmadığını görmesine, film ve buradaki karakterler aracılığıyla problemlerine yönelik iç görü kazanmasına ve alternatif çözüm yollarına dair farkındalık kazanmasına yardımcı olunur (Hébert ve Speirs Neumeister, 2001). Bu yöntemin uluslararası alanyazında, üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psiko-sosyal ve kariyer gelişimlerini desteklemeye yönelik çeşitli çalışmalarda kullanıldığı görülmektedir (Örneğin, Hébert ve Sergent, 2005; Hébert & Speirs Neumeister, 2001, 2002; Kangas, Cook ve Rule, 2017; Milne & Reis, 2000; Newton, 1995). Öte yandan, ülkemizde üstün yeteneklilerin kariyer gelişiminin incelendiği ve desteklemeye yönelik programların sunulduğu araştırmaların (Örneğin, Bozgeyikli ve Doğan 2010; Yalın Yaman, Şahin ve Bugay Sökmez, 2018; Kontaş, Ünişen ve Sürücü, 2016; Kulaksızoğlu ve Otrar 2004; Sürücü, Kontaş ve Bacanlı, 2015) son derece kısıtlı olduğu; kariyer gelişimlerini desteklemede eğlenceli, ilgi çekici ve iç görü kazanmaya yardımcı alternatif yöntemlerin kullanıldığı film terapi gibi çalışmaların ya da bunların kariyer danışmanlığında nasıl kullanılabileceğine dair incelemenin sunulduğu bir çalışmanın ise bulunmadığı görülmektedir.

Bu çerçevede, bu çalışmada Ekim Düşü filmi üstün yeteneklilerin kariyer gelişim özellikleri ve güçlükleri açısından incelenmiştir. Bu incelemelerde Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (SBKK) tarafından sunulan kariyer gelişim modeli temel alınmıştır. Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı üzerine temellendirilmiş olan SBKK (Lent, Brown ve Hackett, 1994), kariyer gelişiminde öz yeterlik inançları, sonuç beklentileri ve kariyer hedefleri olmak üzere üç temel bileşen üzerinde durur. Öz yeterlik inançları, kişinin belirli bir davranışı başarıyla gerçekleştirebileceğine yönelik inançlarını ifade eder ve kişinin geçmiş performans başarıları, sosyal modellerin gözlemlenmesi gibi çeşitli deneyimler, sosyal ikna ve belirli bir konu üzerinde çalışırken hissedilen fizyolojik ve duygusal durumlar olmak üzere dört kaynak aracılığıyla biçimlenir. Sonuç beklentileri, kişinin sergilediği belirli bir davranışın çeşitli sonuçlarına dair (örneğin ödül, onay görme, daha çekici iş koşullarına sahip olma gibi) inançlarını ifade eder ve kişinin belirli bir etkinliğe yönelip yönelmeyeceği, ne kadar çaba ve süreklilik göstereceğinde belirleyici bir rol oynar. Son olarak kişisel hedefler, kişinin belirli bir etkinliğe yönelme ya da belirli bir davranışı sürdürmeye yönelik niyetlerini ifade eder ve seçim ve performans hedefleri olmak üzere iki türden oluşur (Lent vd., 1994). Kişiler yeterlik inançlarına ve sonuç beklentilerine göre kendilerine hedefler koyar ve bu doğrultuda sergiledikleri girişimlerin sonuçlarına göre yeterlik inançları ve sonuç beklentilerini onaylar ya da değiştirirler. Bu kurama göre ayrıca kişilerin yeterlik inançları düşük olsa da eğer davranışların sonuçlarına yönelik beklentileri yüksekse hedefleri doğrultusunda çaba gösterebilirler ya da tam tersi kendilerine inançları olsa bile eğer davranışın sonuçlarına dair beklentileri zayıfsa harekete geçmeyebilirler. Kuramda, kariyer gelişiminde yukarıda değinilen bilişsel-kişisel unsurlara ek olarak cinsiyet ve etnik kimliğe yönelik yüklemeler, sosyal destek, kariyer engelleri gibi çevresel; sosyal, kültürel ve ekonomik, etkilerin de rolü ortaya konur (Lent, Brown ve Hackett, 2000). Çevrenin nesnel ya da algılanan yönleri, uzak ya da yakın çevresel etkiler, kariyer engelleri ya da destekleri gibi değişkenler bu ikinci düzey etkiler altında incelenir. Kişi, olumsuz çevresel koşullara rağmen güçlü bir yeterlik inancı ile kariyer hedeflerine doğru hareket edebilir ve bu doğrultudaki çabasını sürdürebilir (Lent vd., 2000). Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerini incelemede ve açıklamada sosyal bilişsel kuramların kullanımına yönelik araştırmalar (Örneğin, Kelly, 1993; Yalım Yaman vd., 2018; Yun Dai, Moon ve Feldhusen, 1998) son derece sınırlı olmakla birlikte, Brown ve Lent (2017), SBKK'nın farklı kültürel gruplarla ve bireysel farklılıklar taşıyan bireylerle kullanılabilmesine işaret etmişlerdir. Bu bağlamda, yaşlılarından farklı kariyer özellikleri ve ihtiyaçları olan üstün yeteneklilerin kariyer gelişimini incelemede bu kuram yol gösterici olabilecektir.

Bu doğrultuda, çalışma sonucunda elde edilen temaların, üstün yeteneklilerle gerçekleştirilebilecek film terapi uygulamalarında kullanılmak üzere bir temel sağlanması beklenmektedir. Daha önce üstün yetenekli ergenlerin yaşadıkları psiko-sosyal güçlükler, aile ilişkileri ve kariyer gelişimleri gibi konularda uluslararası alan yazında incelenen Ekim Düşü filminin, ülkemizde üstün yetenekli ergenlerle gerçekleştirile-

cek kariyer danışmanlığı çalışmalarında kullanımına temel oluşturabilecek temaları ortaya çıkarma bağlamında incelenmediği göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın alandaki bir ihtiyacı karşılayacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulguların özellikle Bilim Sanat Merkezleri'nde (BİLSEM) çalışan psikolojik danışmanların üstün yetenekli ergenlerle gerçekleştirecekleri kariyer danışmanlığı çalışmaları açısından bir kaynak oluşturacağı söylenebilir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma desenine dayalı doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırmaya konu olan içeriğe sahip yazılı, sözlü ya da görsel-işitsel (video, film vb.) kaynaklar üzerinde gerçekleştirilen incelemedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda, Ekim Düşü filmi, Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (SBKK) tarafından sunulan kariyer gelişim modeli çerçevesinde incelenmiştir.

Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini, Ekim Düşü (October Sky; Gordon ve Johnston, 1999) filmi oluşturmuştur. 108 dakikadan oluşan biyografi türündeki film, 1950'li yıllarda Rus uzay aracı Sputnik'in uzağa fırlatılması ile uzay bilimleri konusunda ilgisi tetiklenen Homer Hickam'ın kendi uzay roketini yapma mücadelesini anlatan gerçek bir yaşam hikâyesidir. Yetenekli bir lise öğrencisi olan Homer'ın babası kömür madeninde çalışmakta ve benzer durumdaki diğer ailelerle birlikte küçük bir topluluk olarak bu madenin çevresinde yaşamaktadırlar. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi nedeniyle bu alanda kariyer yapabilmesi ve üniversite masraflarını karşılayabilmesi mümkün görünmemekte, nitekim babası oğlunun kömür ocağında kendi yerini devralmasını istemektedir. Film, bu koşullar altında Homer Hickam ve arkadaşlarının verdiği kariyer mücadelesini anlatmaktadır.

Filmin, psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerine kariyer danışmanlığı kuramlarının öğretilmesi (Scholl, Gibson, Despres ve Boyarinova, 2014), üstün yetenekli öğrencilerin kimlik gelişimlerinin desteklenmesi (Kangas vd., 2017) ve sosyal ve duygusal güçlüklerle başa çıkabilmelerine yardımcı olunması (Hébert ve Speirs Neumeister, 2001) konularında kullanılması önerilmiştir. Bu bağlamda, olgu ve olayların derinlemesine incelenmesi ve araştırılmasına olanak sağlayan ve bu açıdan zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen bu filmin seçilmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Veri analizi

Film içerik analize tabi tutulmuştur. Veri analizi sürecinde kullanmak için öncelikle, Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramına (SBKK) dayalı ana kategorileri de içerecek şekilde, temalar ve alt temaları kodlamak, frekansları göstermek ve kodları temsil eden örnek cümleleri yazmak üzere bir doküman analizi formu oluşturulmuştur. Ardından SBKK

temel alınarak araştırmacı tarafından film dikkatlice izlenmiş ve bu esnada üstün yeteneklilerin kariyer gelişimi özellikleri, öne çıkan konular ve yaşadıkları güçlükler ağıından bu kategoriler altına düşen temalar ve alt temalar, filmde örnek cümleler ile birlikte doküman analizine kaydedilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik, konunun yansız bir şekilde gözlenmesi; güvenilirlik ise sonuçların inandırıcılığını ifade eder (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nicel araştırmalardan farklı olarak nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik yerine inandırıcılık kavramı öne çıkmış ve bunu sağlamaya yönelik inandırıcılık (iç geçerlik), aktarılabirlik, tutarlık, doğrulanabilirlik, otantiklik ve anlam gibi bazı kriterler ortaya konmuştur (Creswell, 2007; Guba & Lincoln, 1994; Şimşek ve Yıldırım, 2016).

Bu kriterler doğrultusunda bu araştırmada geçerlik ve güvenilirliğı sağlamaya yönelik alınan önlemler şunlardır: İçeriğın analizinde kuramsal bir çerçeveden faydalanılmış ve bu doğrultuda hazırlanan bir doküman analizi formu kullanılmıştır. Örneklemi oluşturan film ile ilgili detaylı bilgi verilmiş ve film orijinal dilinde izlenmiştir. Aktarılabirliğı sağlamak için, araştırmanın yöntem kısmı detaylı bir şekilde verilmiş, amaçlı örnekleme yöntemi ve ayrıntılı betimlemeler kullanılmıştır. Araştırmada sonuçları ayrıntılı olarak rapor edilmiş ve doğrudan alıntılardan faydalanılmıştır. Elde edilen temalar ve alt temalar filmin analiz edildiğı daha önceki araştırma sonuçları ile karşılaştırılmıştır (Örn., Hébert ve Speirs Neumeister, 2001; Kangas vd., 2017). Ayrıca, veri analizlerinden elde edilen bulgular ilgili alan yazınıla ilişkilendirilerek aktarılmıştır. Son olarak, araştırmacının rolü tanımlanmıştır.

Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacı sürecin bir parçası haline gelir ve bu nedenle araştırma sürecindeki rolünün ve çalışmayla olan bağlantısının (geçmiş deneyimler, eğitimi, kültür, etnisite vb.) tanımlanması oldukça önemlidir (Creswell, 2014). Araştırmacı, yüksek lisans ve doktorasını psikolojik danışma ve rehberlik alanında tamamlamış; yüksek lisans tezini film terapinin kökenini oluşturan bibliyoterapi konusunda, doktora tezini ise kariyer danışmanlığı alanında yapmıştır. Ayrıca ergenlerle psikolojik danışma konusunda (üstün yetenekli bireyler ve kariyer danışmanlığı alanlarını da içeren) 10 yıllık alan tecrübesine sahiptir. Araştırmacı, doktora sonrası araştırma sürecinde Amerika'da kariyer danışmanlığı alanında bir projede yer almıştır. Bu konular da yayınları bulunmaktadır.

Bulgular

SBKK temel alınarak gerçekleştirilen içerik analizi sonucu filmde elde edilen kategoriler, temalar ve alt temalara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, filmde, SBKK kapsamında kariyer gelişim özellik ve güçlükleri ile ilgili bireysel-bilişsel etmenler ($n = 49$, % 47.12) ve ortama özgü etmenler ($n = 55$, % 52.88)

kategorilerine yönelik içerikler ortaya konulmuştur. Bu sonuçlara bakıldığında ortama özgü etmenlerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Tablo 1’de filmin analizi sonucunda ortaya konan kategori, tema ve alt temalara ilişkin frekans ve yüzdeler görülebilir.

Bireysel-bilişsel etmenler

Bireysel-bilişsel etmenler kategorisi altında yer alan temalardan yetkinlik beklentisi ($n = 24$, % 23.08) ilk sırada, sonuç beklentisi ($n = 16$, % 15.38) ikinci sırada ve kişisel hedefler ($n = 9$, % 8.66) üçüncü sırada gözlenmiştir.

Yetkinlik beklentisi. Yetkinlik beklentisi teması altında, sırasıyla başarılı ya da başarısız performans yaşantıları gösterme ($n = 13$, % 12.5), fizyolojik ve duyuşsal durumlar ($n = 9$, % 8.66), dolaylı öğrenme ($n = 1$, % 0.96) ve sosyal ikna ($n = 1$, % 0.96) alt temalarına yönelik içerikler elde edilmiştir.

Tablo 1. *Kategori, Tema ve Alt Temalara İlişkin Frekans ve Yüzdeler*

Kategori	Tema	Alt tema	N	%
Bireysel-bilişsel etmenler			49	47,12
	Yetkinlik beklentisi		24	23,08
		Başarılı/başarısız performans yaşantıları	13	12,5
		Fizyolojik ve duyuşsal durumlar	9	8,66
		Dolaylı öğrenme	1	0,96
		Sosyal ikna	1	0,96
	Sonuç beklentisi		16	15,38
		Şu andaki sonuç ve tepkilere dikkat etme	10	9,62
		Bedensel-fizyolojik ipuçlarına dikkat etme	4	3,85
		Geçmiş sonuçlara dikkat etme	2	1,92
	Kişisel hedefler		9	8,66
		Performans hedefleri	8	7,69
		Seçim hedefleri	1	0,96
Ortama özgü etmenler			55	52,88
	Çevresel etkiler		23	22,12
		Uzak ve yakın çevresel etkiler	12	11,54
		Çevrenin objektif ve algılanmış yanları	6	5,77

	Sosyal ortam etkileri	5	4,81
Kariyer engelleri		19	18,26
	Ortama özgü	14	13,46
	Şimdi ile ilgili	3	2,88
	Bireysel	2	1,92
	Kariyer destekleri	13	12,5
Toplam		104	100

Başarılı ya da başarısız performans yaşantıları gösterme. Filmin kahramanı ve üstün yetenekli birey özelliği gösteren Homer, film boyunca hem başarılı hem de başarısız performans yaşantıları göstermiştir. Örneğin, ilk roket denemesinde evlerinin çitlerini uçurması, uzun uğraşlar sonrasında arkadaşlarının da desteğini alarak geliştirmiş oldukları ikinci roketin de kömür ocağına doğru gitmesi ve kendini bu süreçte desteklemeyen babasının ayağının dibine düşmesi ve başlarda bir öncekine göre geliştirerek gerçekleştirdikleri denemelerin her seferinde başarısızlıkla sonuçlanması başarısız performans yaşantılarına örnek gösterilebilir. Öte yandan, bu başarısız denemelerin sonunda okul arkadaşlarının ve onları destekleyen öğretmenleri Bayan Riley'in de geldiği bir kalabalık önünde roketin başarılı bir şekilde fırlatılması, Homer'in orman yangınına roketin sebep olmadığını ispatlayan matematiksel bir formül geliştirmesi, bunu okul müdürüne bütün sınıfın önünde ispat etmesi, hem eyalet hem de Indianapolis'teki bilim şenliğinde birinci olmaları başarılı performans yaşantılarına örnektir.

Fizyolojik ve duyuşsal durumlar. Homer'in roket üzerinde çalışırken ve fırlatma denemeleri yaptıkları anlarda hissettikleri; keyif alması, heyecanlanması, başarı duygusunu yaşamaması bu kodu vermektedir. Örneğin, "Bu roket üzerinde çalışırken kendimi Werhner von Broun gibi hissettim" demesi. Ayrıca, roketin bir parçasına kaynak yaptırmak için gittiği babasının emrinde çalışan ve babasının tepkisinden korktuğu için gönülsüz olan Bay Bykovsky'e roket üzerinde çalışırken hissettiği duyguları anlatırken kullandığı ifadeler buna örnek verilebilir.

Dolaylı öğrenme. Başarısızlıkla sonuçlanan ilk denemesinin ardından pes etmek ve umutsuzluğa kapılmak yerine başkalarının neler yaptığını öğrenerek, onlarla temas geçerek (Dr. Von Broun gibi) performansını geliştirmeyi hedefliyor. Örneğin, Dr. Broun'a mektup yazmış ve "Benim de başıma aynı tür bir talihsizlik kendi küçük roketimi fırlatırken geldi. Burada roket yapımıyla ilgili pek fazla materyal yok. Bu yüzden karanlıkta tökezleyerek yürümeye çalışan birisi gibiyim." demiştir.

Sosyal ikna. Öğretmeni Bayan Riley Homer'dan özür dileyerek onu kömür ocağında çalışmayı bırakarak okula dönmesi için ikna etmeye çalışır. Bu, "Bazen başkalarının söylediklerine kulak asmamak lazım. Sadece içinden gelen sesi dinle. O madenleri bitirmen gerekmiyor. Neden biliyor musun? Çünkü bence başka planlar yaptın. Bilmeni istediğim bir şey var. Seninle gurur duyuyorum." ifadesinde görülmektedir.

Sonuç beklentisi. Sonuç beklentisi teması altında, sırasıyla şu anki sonuç ve tepkilere dikkat etme ($n = 10$, % 9.62), bedensel ya da fizyolojik ipuçlarına dikkat etme ($n = 4$, % 3.85), ve geçmiş sonuçlara dikkat etme ($n = 2$, % 1.92) alt temalarına yönelik içerikler elde edilmiştir.

Şu anki sonuç ve tepkilere dikkat etme. Kişinin kendi çabalarının sonuçlarına ya da diğerlerinin bunlara yönelik tepkilerine dikkat etmesine yönelik içeriklerdir. İkinci başarısız denemesinin ardından babasının bütün malzemeleri dışarı atması ve Homer'ın kömür ocağına ineceğini söylemesine rağmen Homer performansın sonuçları üzerinde arkadaşı ile konuşur: "Quentin, roket en azından 100 fit yüksekliğe kadar çıktı." Bu denemedeki olumlu ve umutlu yönü görmektedir. Ayrıca, Cape Coalwood'da yaptıkları onlarca roket atışında, her seferinde performanslarının sonuçlarına dikkat verip neyin işe yaradığı üzerinde düşünüp, tartışıp geliştirmeye çalışıyorlar. Dr. Broun'a yazdığı mektuplarda olumlu tepkiler alması, çalışmalarına kararlılıkla devam ederlerken okul arkadaşlarının, kasabasının ve diğer önemli yetişkinlerin olumlu tepkilerini gözlemlene bunlara örnek verilebilir. Örneğin, Indianapolis'te Homer'ın iki kişi arasında geçen konuşmaya dikkat kesilir. Kız: Jüri her zaman pahalı çalışmalarından hoşlanır. Biyosferi yapanlar kazanacak." derken erkek: "Sanmıyorum. Ben paramı roketi yapan çocuğa yatırıyorum. Daha görmedin mi? Gerçekten iyi." demiştir.

Bedensel ya da fizyolojik ipuçlarına dikkat etme. Sputnik'i ilk kez gökyüzünde gördüğü an duyduğu heyecan ve bundan etkilenmesi ("Voaww"), babasının onları şirket arazisinden kovması üzerine sekiz mil yürüyerek gitmek zorunda oldukları yeni yeri arkadaşlarına anlatırken hissettiği umut, heyecan ve tutku ("Burası harika. Şuraya bir koranak yapabiliriz ve bir de fırlatma rampası. Hatta bir test standı bile yapabiliriz."), roket atışı için yaptıkları her deneme sonrasında yaşadıkları heyecan, umut ve güven buna örnek verilebilir.

Geçmiş sonuçlara dikkat etme. Diğer insanların geçmişte benzer denemelerden sonra elde ettikleri sonuçlara dikkat etmeye yönelik içeriklerdir. Örneğin Dr. Broun'un da başarısızlıkla sonuçlanan denemeleri olduğuna, Sputnik'in başarılı olmasına dikkat etme gibi.

Kişisel hedefler. Kişisel hedefler teması altında performans hedefleri ($n = 8$, % 7.69) alt teması ilk sırada yer almıştır. Seçim hedefleri ise ($n = 1$, % 0.96) belirgin bir tanedir.

Performans hedefleri. Homer ve arkadaşlarının seçim hedeflerine ulaşmak için yaptıkları kısa süreli davranışlar ve atıkları adımlarda görülmektedir. Bunun örnekleri, Homer'ın ilk başta kırtasiyeye gidip roket yapımı ile ilgili bulduğu bütün materyalleri satın almasında, kendini seçim hedefine götürecek kişilerle işbirliği yapmasında (bütün okul tarafından dışlanan Quentin ile yemek yemesi ve konuyu ona açması gibi), Bay Bykovsky'e neden roket yapmak istediğini inançla ve adanmışlıkla açıklaması ve kaynak yapımı için ondan destek istemesinde, babasının kariyer hedefine onay vermemesine rağmen çimento ihtiyacı olduğunda ondan destek istemeye gitmesinde gö-

rülebilir. Ayrıca arkadaşları ile birlikte roketin parçası için ihtiyaç duydukları parayı elde edebilmek için kullanılmayan demir rayları söküp satarak para kazanmalarında, ders esnasında laboratuvarında gizlice kendi çalışmaları konusunda deneyler yapmaları onları hedeflerine götürecek performanslar olmuştur. Homer'in babasının onları şirket arazisinden attıktan sonra umutsuzluğa kapılan arkadaşlarına "Dağ köylüleri gibi boş boş oturmak yerine bilim yarışmasına katılmaya çalışıyor olmalıydık." ve arkadaşları babasının çalışmalarını yasakladığını söylediğinde "Şirket alanında yapılan bir roketi kastetti. Snakeroot'a gitmemiz gerekecek." demesi. Başarısızlıkla sonuçlanan her denemenin ardından kendilerine yeni bir hedef koymaları da performans hedeflerine örnektir.

Seçim hedefleri. Homer ve arkadaşlarının ulaşmak istediği kariyer hedefidir. Bu, Homer'in davranışlarında ve çabalarında daha belirgindir. Bu, ilk olarak roket yapma fikrini ortaya koymasında, arkadaşlarını motive edişinde, Homer kömür ocağında çalışmaya başlayınca arkadaşlarının da denemeleri bırakması ancak Homer'in okula geri dönmesi ile onları yeniden harekete geçirmesi gibi durumlarda belirgindir. Homer ailece kahvaltı yaparlarken ilk kez kariyer hedefini ailesine açar: "Ben roket yapacağım. Sputnik gibi. Uzaya çıkacağımı söylemiyorum ama ben yapacağım." Ayrıca, babası kömür ocağına geri dönmesini istediğinde Homer'in "Maden senin hayatın. Benim değil. Oraya bir daha asla inmeyeceğim. Ben uzaya çıkmak istiyorum." demesi.

Ortama özgü etmenler

Ortama özgü etmenler kategorisi altında yer alan temalardan çevresel etkiler ($n = 23$, % 22.12) ilk sırada, kariyer engelleri ($n = 19$, % 18.26) ikinci sırada ve kariyer destekleri ($n = 13$, % 12.5) üçüncü sırada gözlenmiştir.

Çevresel etkiler. Bu tema altında, sırasıyla uzak ve yakın çevresel etkiler ($n = 12$, % 11.54), çevrenin objektif ve algılanmış yönleri ($n = 6$, % 5.77) ve sosyal ortam etkileri ($n = 13$, % 12.5) alt temaları gözlenmiştir.

Uzak ve yakın çevresel etkiler. Öğretmenin derste Sputnik ile ilgili bilgi vermesi ve rol model olması ile uzak çevresel etkiye bir örnektir. "Sputnik tarihte bir dönem noktası çocuklar. Artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacak." Ayrıca Homer ve arkadaşlarına bilim yarışması hakkında bilgi vermesi ve bu şekilde üniversitenin burs alabilme imkânlarının olacağını paylaşması ("Bu yarışmayı kazanan Indianapolis'teki Ulusal Bilim Yarışması'na gidecek ve ülkenin dört bir yanındaki üniversiteler için burs alabilecek. Bu harika bir şey"). Olumsuz etkiler de gözlenmiştir. Örneğin, Homer'in babasının iş arkadaşı: Sorun ne Homer? Kömür çıkarmak istemiyor musun?... Neşelen biraz Homer. Sen Coalwood kasabasının çocuğusun. Madene elinde kürekle bir kere girdin mi köpeğin üzerindeki bir kene gibi kendini doğal ortamında hissedersin." demesi içinde yaşadığı topluluğun bakış açısı ve kültürü açısından uzak etkiye örnektir. Yakın çevresel etkiler daha çok seçim hedefi doğrultusunda performans hedefleri üzerinde çalışırken ortaya çıkmıştır. Roket çalışmaları esnasında duygusal ve maddi destekle-

rinin olmaması gibi. Örneğin, okul arkadaşlarının dalga geçmesi (“Hey roket çocuk. Mars bu tarafa”). Babasının kömür ocağında yaşanan kazada yaralanması ve gözünü kaybetme riski nedeniyle Charleston’daki bir hastanede yatmak zorunda kalması ve bu masrafları karşılamak için paraya ihtiyaç duymaları üzerine Homer’in ocağa inmek zorunda kalması yakın çevresel etkiye bir örnektir. Homer abisine: “Eğer ocakta çalışırsan bursunu kaybedersin...Ocakta ben çalışacağım.” diyerek bu sorumluluğu üstlenir. Bu süreçte öğretmenin ona sırt çevirmesi, Indianapolisli bilim şenliğinde stanttaki roket malzemelerinin çalınması gibi etkiler diğer örneklerdir. Olumlu etkiler de olmuştur, örneğin Bluefield Gazetesi’nde “kaslarını değil beyinlerini çalıştırdıkları” ifadesiyle yaptıkları işi anlatan ve başarılarını öven bir gazete yazısının çıkması.

Çevrenin objektif ve algılanmış yönleri. Yukarıda bahsedilen olumlu ya da olumsuz yakın ve uzak etkilerin Homer tarafından nasıl algılanıp, yorumlandığı ile ilgili içeriklerdir. Kahvaltı yaparlarken Homer kendi roketini yapma konusundaki niyetini ailesine açtığı anda, annesinin “kendini havaya uçurma” diye tepki vermesi ve erkek kardeşinin de dalga geçer şekilde gülmesine rağmen, Homer demoralize olmuyor, son derece heyecanlanmış bir şekilde gülümsemeyi sürdürüyor. Bayan Riley’in “Bilim matematik gerektirir, matematik hiçbir zaman senin favori dersin olmadı. Sen Coalwood dışında bir hayal kuramazsın.” dediğinde Homer’in yılmaması ve çalışmalarına devam etmesi. Arkadaşlarının “Gerçekçi olmak gerekirse Homer, bir grup Coalwood’lu çocuğun Ulusal bilim yarışmasını kazanma şansı var mıdır?” dediğinde Homer’in “Milyonda bir” diyerek az da olsa umut olduğunu ifade etmesi. Babasının Indianapolisli bilim yarışmasına gitmemesine yönelik imaları karşısında Homer “Burada bana göre hiçbir şey yok. Bu kasaba ölüyor, maden ölüyor. Sen hariç herkes bunun farkında.” demesi hem içinde bulunduğu koşulları hem de babasının destek vermemesi sürecini nasıl yorumladığına örnek verilebilir. Ayrıca, Cape Coalwood’u inşa ederken, malzeme bulmada zorlanmalarına ve zor koşullara rağmen bunu çok olumlu ve mizahi bir şekilde aktarması, arkadaşları sınıfta tahtaya kendileriyle alay ifade eden bir karikatür çizdiğinde bunu arkadaşlarının desteğini almış gibi mizahi bir şekilde anlatması örnekleri de Homer’in olumlu bakış açısını göstermektedir.

Sosyal ortam etkileri. Sosyal ortamdaki imkânlarla (araç-gereç, fırsatlar, kültürel özellikler ve yapı gibi) yönelik içeriklerdir. Örneğin, öğretmenin derste radyodan Sputnik in yaydığı sinyalleri dinletmesi, araç-gereçsel uygunluk ve fırsat olarak değerlendirilebilir. Kasaba olarak hep birlikte Sputnik’in gökyüzünden geçişini izlemeleri, öğretmenin Homer için «Güdümlü füze tasarımı ilkeleri» kitabını getirmesi bunlara örnek verilebilir. Öte yandan olumsuz etkiler de söz konusudur. Örneğin, babasının uzay bilimlerinde gelecek görmemesi ve “Bizim çıkardığımız kömürle çelik yapıyor Homer. Eğer çelik olmazsa bu ülke de olmaz. Eğer kafanın içinde azıcık beyin olsaydı bunu bilirdin.” demesi vizyon eksikliği ve sosyo-kültürel yapıya bir örnektir. Ayrıca “Üniversitelerden verilen kâğıt parçasına sahip olmamama rağmen sözümü hep dinlerler, Homer, ben bu iş için yaratılmışım. Sanırım senin de böyle olman benim

için sürpriz olmadı.” diyerek Homer’in liseye dönmemesi ve ocakta çalışmaya devam etmesi konusunda yönlendirme yapması bu etkiye bir örnektir.

Kariyer engelleri. Bu tema altında, sırasıyla ortama özgü ($n = 14$, % 13.46), şimdi ile ilgili ($n = 3$, % 2.88) ve bireysel ($n = 2$, % 1.92) alt temaları gözlenmiştir.

Ortama özgü engeller. Homer’in seçtiği kariyer hedefine yönelik önemli kişilerin desteğini alamaması bu engellerden biridir. Örneğin kendi roketini yapacağını söylediğinde annesinin “Kendini havaya uçurma da.” şeklinde tepki vermesi. Kardeşi Jim’in alaycı bir şekilde gülümsemesi ve Indianapolis’teki seçmeler konusunda “Unut o işi” şeklinde tepki vermesi. Okul müdürünün roketin parçasını gördüğünde, öğretmenlerinin onlara destek çıkmasına rağmen “Dikkatli olun çocuklar. Gözüm üzerinizde olacak.” demesi. Öğretmenlerinin müdüre karşı onları destekliyor görünmesine ve bilim şenliğine girmeleri konusunda bilgi vermesine rağmen, Homer’a bu hedef için uygun olmadığını söylemesi. Babasının şiddetle karşı çıkması; hem fiziksel hem de duygusal destekten yoksun bırakması. Örneğin, babasının patronları Homer’a roket bilimcisi mi olmak istediğini sorduklarında “Ne olmak istediği hakkında hiçbir fikri yok. Ama ben onun ne olduğunu biliyorum. Bir baş belası ve lanet bir hırsız. Seni bir daha şirkete ait mallarla görürsem mahvederim. Eve git.” şeklinde tepki vererek şirketin arazisi içinde çalışmalarını yasaklamış ve materyal temini için fırsatların önünü kesmiştir. Okul müdürünün öğrencileri madende çalışmaya layık görmesi ve Bayan Riley’e “ Bu kasabada bazen şanslı olan biri futbol bursu almaya hak kazanır. Geri kalanları ise madende çalışır.” diyerek çocuklara umut vermemesini istemesi. Babası iyileştikten sonra Homer annesine okula dönmeyeceğini söylediğinde babasının bu kararı desteklediğini ima etmesi (“Homer artık çocuk değil. Ona bir şey söylemem gerektiğini sanmıyorum.” demesi). Ayrıca babasının “Bak evlat, geçen birkaç hafta boyunca seninle ne kadar gurur duyduğumu söyleyemem. O madende iyi iş çıkarıyorsun. Devam edersen bir gün benim yerime geçebilirsin. Herkes senin için böyle söylüyor. Bunun beni ne kadar gururlandırdığını biliyor musun?” diyerek psikolojik baskı yapması bu engel türüne verilebilecek örneklerdir.

Şimdi ile ilgili engeller. Homer’in performans hedefleri doğrultusunda çalışırken yaşadığı engellerdir. Örneğin, roketin iş yerinin önüne düşmesinin ardından babasının roketi ve bodrum katında oluşturdukları atölyede bulunan bütün malzemeleri dışarı atması (Homer: “Roket yaptığım malzemeler nerede?”, Babası: (dışarı göstererek) “Ait oldukları yerde”). Yerel bir gazetenin Homer ve arkadaşlarını, çabalarını konu alan bir haber yapması üzerine, kasaba ormanında çıkan yangının sebebi olarak roket atışının görülmesi ve dört öğrencinin okulda bütün arkadaşlarının önünde kelepçelenerek götürülmeleri hedefleri üzerinde çalışırken karşılaştıkları bir diğer engeldir. Babasının kömür ocağında yaşanan kazada yaralanması ve gözünü kaybetme riski nedeniyle Charleston’daki bir hastanede yatmak zorunda olması üzerine masrafları karşılamak için Homer’in ocağa inmek zorunda kalması ve okulu bırakması bir diğer örnektir.

Bireysel engeller. Homer'in bilimle ilerlemek için gerekli olan Matematikte iyi olmaması öğretmeni tarafından işaret ediliyor ("Bilim matematik gerektirir, matematik hiçbir zaman senin favori dersin olmadı.). Öğretmenin gösterdikleri başarılar sonrasında ona "Güdümlü füze tasarımı ilkeleri" kitabını hediye ettiğinde ve kitabın matematiğinin onun seviyesi için çok ağır olduğunu söylediğinde Homer "Matematiği öğreneceğim. Bu kitap harika, Bayan Riley. Her şeyi öğreneceğim." diyerek bunu kabul ettiğini gösterse de bu konuda yetkin olabileceğine inandığını da gösteriyor.

Kariyer destekleri. Kariyer destekleri teması altında alt tema kodlanmamıştır. Homer'in yaşadığı çevresel engellere rağmen bu süreç içinde ona destek olan kişiler de olmuştur. Örneğin ilk başta Homer'in niyetine alaycı bir ifadeyle tepki veren annesi Homer'in ilk denemesinde evlerinin çitlerini havaya uçurmasına rağmen, bodrum katında işbirliği yaptığı arkadaşları ile çalıştığını gördüğünde gülümseyerek sessizce geri döner. Süreç boyunca da bazen zayıf bazen güçlü bir destek gösterir. Bay Bykovsky'in işini kaybetme riskine rağmen, Homer'in roket yapmayı tutkuyla istemesi karşısında ihtiyaç duyduğu demir parçasına kaynak yapması bir diğer örnektir. Nitekim Homer Bykovsky'yi her zaman minnetle anar. Okul müdürünün roketin parçasını yemekhane de el koymak istemesi üzerine öğretmenleri "Homer'den bunu sınıfa getirmesini ben istedim. Bu çocuklar eyalet bilim yarışmasına girmeyi düşünüyor." diyerek onları korur ve gösterdikleri çabanın bir yöne kanalizasyon olmasına yardımcı olur. Mühendis Leon'un Cape Coalwood'daki çalışmalarını izlemeye gelmesi ve sonrasında onlara teknik destek vermesi. Bayan Riley zaman zaman Homer'a yetenekli olmadığını ifade etse ve kömür ocağına indiğinde ona sırtını dönmüş olsa da çoğu zaman önemli bir destek sağlamıştır. Örneğin, okul müdürü "Bayan Riley bizim işimiz bu çocuklara boş ümitler değil, iyi bir eğitim vermek." dediğinde "Boş ümitler mi? Benim sessizce bir köşede oturup hayatlarının sonlarına kadar kömür tozu solumalarına izin vermeme mi bekliyorsunuz?" diye tepki göstermiştir. Ayrıca, okul müdürü "Bayan Riley, bu kasabada bazen şanslı olan biri futbol bursu almaya hak kazanır. Geri kalanları ise maddede çalışır." dediğinde "Peki ya ben şanssız olanlara güveniyorsam?" diyerek çocukların yanında yer almıştır. Bayan Riley Homer'a tepki göstermekle yaptığı hatayı fark etmiş ve Homer onu hastanede ziyaret ettiğinde "Neyi seçersen seç seninle gurur duyuyorum." diyerek yeniden destek olmuştur. Başlarda süreci engellemeye çalışan okul müdürü, Homer'in orman yangını onları çıkarmadığını matematiksel bir formülle roketin nereye düşmüş olduğunu ispat etmesi üzerine Roket Çocuklara destek olmaya başlamış, karakola gidip durumu birlikte açıklamışlar ve Homer'i yeniden okula kaydetmiştir. Maddi nedenlerle, Indianapolis'teki bilim yarışmasına sadece bir kişinin gidebilecek olması nedeniyle arkadaşları tarafından Homer'in gitmesine karar verilmesi bir diğer destektir. Indianapolis yeniden roket malzemeleri yollamak için arkadaşlarının, annesinin, daha önce onlara yardımcı olan mühendisin (Leon), ve basınının harekete geçmesi, bütün kasabanın da destek vermesi burada öne çıkan içerikler olmuştur. Homer, ödülü kazandıklarında kasabalıya teşekkür konuşması yaparken "Eğer sizler olmasaydınız, bilim yarışmasına asla gidemezdik... Sizin yardımlarınız

ve desteğiniz sayesinde başardık... Bunu başarmadan önce çok az insan bize inanıyordu. Bu roketi onlara ithaf etmek istiyorum. Bay Bykovsky, Bay (Leon) Bolden, bize ilk ilhamı veren öğretmenimiz Bayan Riley. Son olarak bu roketi ithaf etmek istediğim kişiler annem ve babam.” diyerek kariyer desteklerine işaret etmektedir. Son olarak, babası süreç boyunca en büyük engellerden biri olsa da, sonunda Indianapolis’te kaybolan parçaların yeniden yapılıp Homer’a gönderilmesi sürecinde ve son roket atışı esnasında desteğini göstermiştir.

Tartışma

Ekim Düşü filminin üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim özellikleri ve güçlüklerinin SBKK çerçevesinde incelendiği bu çalışmada bireysel-bilişsel ve ortama özgü etmenler kategorileri birbirine oldukça yakın oranlarda gözlemlenmiştir. Bireysel-bilişsel etmenler altında yer alan yetkinlik beklentisi teması birinci sırada, ortama özgü etmenlerden çevresel etkiler teması ikinci, kariyer engelleri teması ise üçüncü sırada yer almıştır. Bunları, bireysel-bilişsel etmenlerden sonuç beklentisi ve ortama özgü etmenlerden kariyer destekleri temaları izlemiştir. En az gözlemlenen tema ise bireysel-bilişsel etmenler kategorisinde yer alan kişisel hedefler olmuştur. Öne çıkan alt temalar ise, ortama özgü kariyer engelleri, başarılı/başarısız performans yaşantıları, uzak ve yakın çevresel etkiler, şu andaki sonuç ve tepkilere dikkat etme, fizyolojik ve duyuşsal durumlar ve performans hedefleri olmuştur.

Yetkinlik beklentisi filmde öne çıkan temalardan ilki olmuştur. SBKK kapsamında ele alınan yetkinlik beklentisi, kişinin belirli bir hedefe ulaşmada ve bunun için gerekli olan davranışları sergilemede kendi yeterliklerine ve başarılı olacağına yönelik inanca sahip olması anlamına gelmektedir (Lent, Brown ve Hackett, 1994). Yetkinlik inançları, kişinin belirli bir davranışa yönelip yönelmeyeceğini, göstereceği çabanın miktarını ve zorluklarla karşılaştığında ne derece kadar çabalamaya devam edeceğini etkiler (Bandura, 1977). Bulgularda, yetkinlik beklentisinin alt temalarından olan başarılı/başarısız performans yaşantılarının öne çıkması bu bilgiyle tutarlılık göstermektedir. Ayrıca bu durum Homer’ın yaşadığı ortama özgü olumsuz çevresel etkiler ve kariyer engellerine rağmen neden yılmadan çabalamaya devam ettiğini açıklamaktadır. Homer’ın lise düzeyinde yüksek yetkinlik beklentisine sahip olması, üstün yetenekli öğrencilerin özellikle ilkokul çağlarında kendi yetenek ve yeterliliklerine yönelik inançlarını kaybedebildiklerini ve başarısızlığa doğru sürüklenebildikleri (Örn., Arnold, 1995; Perleth & Heller, 1994) durumunu yaşamadığını göstermektedir. Destekleyici olmayan çevre koşullarına sahip olmasına rağmen Homer’ın yetkinlik inancına sahip olması üstün yetenekli bireylerin sahip oldukları yüksek motivasyon düzeyi (Renzulli, 1986; Jung ve McCormick, 2011) ile açıklanabilir. Nitekim Pintrich (1988) motivasyon ile yetkinlik inançlarının ayrılmaz bir şekilde bağlı olduklarını; yüksek yetkinlik beklentisine sahip kişilerin oldukça motive olmuş kişiler olduğunu ve kolay kolay pes etmediklerini ifade etmiştir.

Yetkinlik beklentisinin ardından, ortama özgü etmenlerden çevresel etkiler ve kariyer engelleri öne çıkan diğer temalar olmuştur. İlgili alan yazında, ailenin mükemmeliyetçi tutumlarının, öğretmenlerin, çevrenin ve daha geniş planda toplumun beklentilerinin üstün yeteneklilerin kariyer gelişiminde olumsuz bir etken olarak öne çıktığı vurgulanmaktadır (Greene, 2003; Hurst ve Riley, 2014; Maxwell, 2007). Homer'in durumunda ise düşük sosyo-ekonomik düzey, kültürel yapı ve fırsat eksikleri nedeniyle tam tersi bir durum söz konusudur; aile ve çevrenin yüksek beklentileri yerine daha çok potansiyellerinin altında bir kariyer alanına yönelmesi konusunda kültürel ve psikolojik baskılara maruz kalmakta ve tutkuyla sürdürmeye çalıştığı kariyer ilgisi çoğunlukla desteklenmemektedir. Kırsal kesimlerde yaşayan üstün yeteneklilerin potansiyellerinin farkına varılması ve yeteneklerini geliştirme açısından dezavantajlı konumda olduklarına vurgu yapmıştır (Council of Curriculum, Examinations and Assessment; CCEA, 2006). Alan yazında vurgulanan rol modellerin azlığı, gelişimini destekleyecek eğitsel ve (kütüphane, bilgisayar vb.) fiziksel fırsatlardan yoksunluk, ekonomik desteğin olmayışı gibi (CCEA, 2006) dezavantajlı durumlar Homer'in yaşantısında olumsuz uzak ve yakın çevresel etkiler ve kariyer engelleri olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, geçmiş çalışmalar üstün yeteneklilerin kariyer gelişiminde aileden ve çevreden algılanan sosyal desteğin rolüne vurgu yapmışlardır (Örn., Bozgeyikli, Doğan ve Işıklar, 2010; Brody, 2014; Ozcan, 2017). Homer'in bunlara rağmen kariyer hedefleri doğrultusunda kararlılıkla yılmaz bir şekilde ilerlemesi ve sonunda başarılı olması kişisel ilgi ve yeteneklerinin ona göre önemi (Chen ve Wong, 2013; Lubinski ve Benbow, 2000) ve olumlu sonuç beklentilerine sahip olması (Özyürek, 2015) ile açıklanabilir. Ayrıca bu durum, çevresel etkiler teması altında yer alan çevrenin objektif ve algılanmış yönleri alt temasında gözlemlenen içerik ile de uyumludur. Bu bulgularda, olumsuz uzak ve yakın çevresel etkiler ve kariyer engellerine rağmen Homer'in umut dolu, iyimser ve mizahi bakış açısı ile olayları karşıladığı görülmektedir. Nitekim mizah, üstün yeteneklilerde görülen kişisel bir özelliktir (Davis ve Rimm, 1998). Ek olarak, Özyürek (2015) araştırma ve uygulamalarda olumsuz çevre koşulları ve kariyer engelleri kadar kariyer seçimi ve gelişimini kolaylaştıran kariyer desteklerine de bakmak gerektiğine vurgu yapmıştır. Nitekim kariyer destekleri teması altında, olumsuz çevresel koşullar ve engellere rağmen Homer'in etrafında onu destekleyen önemli kişiler de olduğu görülmektedir. Bu içeriği destekler şekilde, ailesi tarafından engellenmesi durumunda bile yaşamlarında onlara yön gösteren önemli diğer yetişkinlerin desteği ile üstün yeteneklilerin güçlü bir yılmazlık sergileyebilecekleri ve hedeflerine ulaşabilecekleri vurgulanmıştır (CCEA, 2006). Ayrıca bu filmde de öne çıktığı gibi, öğretmenlerin üstün yeteneklilerin ilgilerinin gelişmesinde ve hedefleri üzerinde önemli rol oynadığı ortaya konmuştur (Örn., Watters, 2010).

Filmde öne çıkan üçüncü tema, sonuç beklentisi olmuştur. Sonuç beklentisi, belirli bir davranışın sonuçlarının ne olacağına dair inançları ifade eder (Lent vd., 1994). Bu, yetkinlik inançlarında olduğu gibi, kişinin belirli bir etkinlikle ilgilenip ilgilenmeyeceğini, göstereceği çabayı ve sürekliliği açıklar (Lent vd., 1994). Filmde Homer'in olumlu

sonuç beklentilerine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, üstün yeteneklilerin kariyer gelişimlerinde öne çıkan mükemmeliyetçi yapıları (Chen ve Wong, 2013; Maxwell, 2007) ile açıklanabilir. Homer'in mükemmeliyetçi çaba ve mükemmeliyetçi kaygılar olmak üzere iki boyuttan oluşan mükemmeliyetçilikten (Örn., Stoeber ve Otto, 2006) ilkinde sahip olduğu görülmektedir. Mükemmeliyetçi çabada kişi yüksek standartlar koyar ve buna ulaşmaya yönelik yüksek performans gösterir. Bu tür mükemmeliyetçiliğin uyuma yönelik (adaptive) özellikler, süreçler ve sonuçlarla olumlu yönde ilişkiye sahip olduğu ortaya konmuştur (Stoeber ve Otto, 2006). Ayrıca, öne çıkan bu bulgu üstün yetenekli bireylerin özellikle yüksek statülü ve prestijli bir mesleğe sahip olmayı istemeleri (Örn., Chen ve Wong, 2013; Miller ve Cummings, 2009) ile de açıklanabilir. Dahası, akademik yetkinlik inançlarının mükemmeliyetçi çabanın gelişiminde rol oynadığını ortaya koyan araştırma bulgularına (Damian, Stoeber, Negru-Subtirica ve Baban, 2017) ve sonuç beklentilerinin yetkinlik inançlarından etkilendiği bilgisine (Lent vd., 1994) dayanarak Homer'in yüksek yetkinlik inancının aynı zamanda olumlu sonuç beklentilerini ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu iki unsurun etkisiyle, bulgularda kariyer hedefleri temasının, özellikle performans hedefleri alt temasının, ortaya çıkışı açıklanabilir. Homer, olumsuz çevre koşulları ve engellere rağmen yüksek yetkinlik inancı ile olumlu sonuçlar elde edeceğine yönelik beklentiler geliştirerek onu kariyer hedefine götürecek performanslar sergilemiştir.

Araştırma bulgularına göre öne çıkan tema ve alt temalar kadar, zengin içerik sunmayanların da tartışılması üstün yeteneklilerin kariyer gelişim özellikleri açısından anlamlı olabilir. Örneğin, kariyer hedefleri teması altında yer alan seçim hedefleri sadece bir kez gözlemlenmiştir. Burada seçim hedefi olarak kodlanan Homer'in havacılık ve uzay bilimlerine yönelmiş olmasıdır. Bu durum üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinde görülebilen çoklu potansiyellere ve ilgilere sahip olma ve bu nedenle kariyer kararı vermede güçlük yaşama durumu ile örtüşmemektedir. Öte yandan bu, bazı üstün yeteneklilerde görülen erken kariyer yönelimi ile açıklanabilir. Çok daha küçük yaşlarda belirgin bir mesleğe yönelme (Stewart, 1999) olarak ortaya çıkan bu durumun, Homer'in uygun eğitsel ve çevresel fırsatlara sahip olmaması nedeniyle lise döneminde Sputnik'i gözlemlemesi ile açığa çıktığı varsayılabilir. Sadece bir kez kodlanan diğer alt temalar ise yetkinlik beklentisi altındaki sosyal ikna ve dolaylı öğrenme olmuştur. Benzer şekilde bu durum, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik yapı nedeniyle rol modellerin azlığı, eğitsel ve çevresel imkânların yetersizliği ile açıklanabilir.

Sonuç ve Öneriler

Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinin desteklenmesi önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, özellikle üstün yetenekli çocuklar için kurulmuş olan BİLSEM'lerde ise psikolojik danışma hizmetlerinin daha çok üstün yeteneklilerin akademik ve sosyal gelişimleri ile aile tutumları üzerine yoğunlaştığı ifade edilmiştir (Yılmaz, 2017). Bu çalışmadan elde edilen bulgular, üstün yetenekli

öğrencilerin kariyer gelişmelerini desteklemeye yönelik gerçekleştirilecek Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramına dayalı film terapi uygulamalarında kullanılabilir.

Film terapi, basit bir şekilde film izlemekten öte, filmlerin sağaltıcı amaçla kullanılması sürecidir. Üstün yetenekliler konusunda çalışan araştırmacı ve uygulamacılar, öğretmenler, psikolojik danışmanlar ve öğrencilerin birlikte eğlenceli bir atmosfer içinde film izlemesinin anlayışı ve iç görüyü desteklemesi nedeniyle filmlerin özellikle üstün yetenekli çocuk ve ergenlerle kullanımını önermişlerdir (Hébert ve Speirs Neumeister, 2001). Bu süreçte öncelikle konuya ve hedef kitleye uygun bir film seçimi çok önemlidir. Bu çalışma, üstün yeteneklilerin kariyer gelişim özellikleri ve güçlükleri açısından kuramsal temele dayalı bir inceleme sunmasıyla bu kritik adım için bir kaynak sunmaktadır. Ayrıca, bu çalışmadan elde edilen bulgular sadece üstün yetenekliler değil, onların ailelerine yönelik gerçekleştirilecek eğitim programlarının da içine entegre edilebilir. Özellikle düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip bölgelerde, ailelere çocuklarının kariyer gelişmelerine yönelik farkındalık kazandırmak için doğrudan bilgi içerikli sunumlar düzenlemek yerine film üzerinden gerçekleştirilecek bir grup tartışmasına dayalı programlar uygulanabilir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle analizlerin sadece araştırmacı tarafından yapılması bu çalışmanın önemli bir sınırlılığıdır. Bu sınırlılığa ilişkin, araştırma yönteminin detaylı bir şekilde verilmesi, filminden doğrudan alıntılar kullanılması, kuramsal temele dayalı bir kodlama şablonunun kullanılması gibi önlemler alınmıştır. Ancak, araştırma bulgularının yorumlanmasında bu sınırlılığın göz önünde bulundurulması ve benzer çalışma gerçekleştirecek araştırmacıların kodlayıcılar arası güvenilirliğe bakmaları önerilir. Bir diğer sınırlılık, filmin kapsamı ile ilgilidir. Bu film, filmin karakteri Homer Hadley Hickam'ın gerçek bir yaşam öyküsüne dayanmaktadır. Filmin karakterinin erkek olması ve üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinde cinsiyete yönelik farklılıklar bulunması nedeniyle (Leung vd., 1994) bu filme dayalı kariyer gelişim programlarında bu sınırlılığın göz önünde bulundurulması önerilir. Bu programlarda filmdeki Roket Çocukların hepsinin erkek olması, kariyer gelişiminde ve kararlarında cinsiyetin rolü gibi konular film terapinin bir parçası olan tartışma bölümüne eklenebilir, ayrıca izleme (follow-up) çalışmalarında bu konuya yönelik farkındalık kazandırıcı etkinlikler (yaratıcı yazma, rol oynama, diğer sanatsal uygulamalar gibi) gerçekleştirilebilir. Son olarak, bu çalışmada filmin analizinde SBKK temel alınmıştır. Filmin, kariyer gelişimini açıklayan yapılandırıcı (örn. Kariyer Yapılandırma Kuramı), gelişimsel kuramlar (Örn., Super'in Yaşam Boyu Yaşam Alanı Kuramı) gibi diğer kuramlar temel alınarak da incelenmesi önerilir.

Kaynakça

- Arnold, K. D. (1995). *Lives of promise*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers
- American School Counselor Association. (2012). *ASCA National Model: A framework for school counseling*. Alexandria, VA: Author.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bozgeyikli, H., Doğan, H. ve Işıklar, A. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(28), 133-149.
- Bender, L. (Yapımcı) ve Van Sant, G. (1997). *Good will hunting*.
- Brody, L. E. (2014). *The psychosocial concerns and needs of gifted students*. Center for Talented Youth Johns Hopkins University. 10 Nisan 2018 tarihinde <https://cty.jhu.edu/talent/docs/Webinar%20Presentations/2015Psychosocial2Webinar.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Brown, S. D. ve Lent, R. W. (2017). Social cognitive career theory in a diverse world: Closing thoughts. *Journal of Career Assessment*, 25(1), 173-180. doi:10.1177/1069072716660061
- Chen, C. P. ve Wong, J. (2013). Career counseling for gifted students. *Australian Journal of Career Development*, 22(3), 121-129. <https://doi.org/10.1177/1038416213507909>
- Ch'ng, B. (2014). Affective curriculum for gifted students in Malaysia: A recommendation. *Journal for the Education of the Young Scientist and Giftedness*, 2(2), 111-21.
- Council of Curriculum, Examinations and Assessment (CCEA), (2006). Gifted and talented children in (and out) of the classroom. 10 Nisan 2018 tarihinde http://www.nicurriculum.org.uk/docs/inclusion_and_sen/gifted/gifted_children_060306.pdf adresinden erişilmiştir.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (4th ed.)*. SAGE Publications, 251-252
- Damian, L. E., Stoeber, J., Negru-Subtirica, O. ve Baban, A. (2017). On the development of perfectionism: The longitudinal role of academic achievement and academic efficacy. *Journal of Personality*, 85(4), 565-577. doi: 10.1111/jopy.12261
- Davis, G.A ve Rimm, S.B.(1998). *Education of the gifted and talented*. (4. Ed), Allyn ve Bacon, Boston, MA.
- Fiedler, E.D. (1993). Square pegs in round holes: Gifted kids who don't fit in. *Understanding our Gifted*, 5, 11-14.
- Gordon, C., Franco, L. J. (Yapımcılar) ve Johnstn, J. (Yönetmen). (1999). *October sky*. Hollywood, CA: Universal Pictures.
- Greene, M. J. (2003). Gifted adrift? Career counseling of the gifted and talented. *Roeper Review*, 25, 66-72. <http://publish.wm.edu/articles/70>

- Greene, M. (2006). Helping build lives: Career and life development of gifted and talented students. *Professional School Counseling*, 10(1),34-42. <https://doi.org/10.5330/prsc.10.1.b55j504360m48424>
- Guba, E. G. ve Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology*, 30(4), 233-252.
- Hébert, T. P. ve Speirs Neumeister, K. L. (2001). Guided viewing of film: A strategy for counseling gifted teenagers. *Journal of Secondary Gifted Education*, 14, 224-235. <https://doi.org/10.4219/jsge-2001-669>
- Hebert, T. P. ve Speirs Neumeister, K. L. (2002). Fostering the social and emotional development of gifted children through guided viewing of film. *Roeper Review*, 25(1), 17-21.
- Hébert, T. ve Sergent, D. (2005). Using movies to guide: Teachers and counselors collaborating to support gifted students. *Gifted Child Today*, 28(4), 14-24.
- Hurst, N. A. ve Riley, T. L. (2014). Fruits of the fig tree. Counsellors' roles in assisting gifted and talented adolescents to address their multipotentiality. *New Zealand Journal of Counselling*, 34(1), 1-20.
- Jung, J. Y. ve McCormick, J. (2011). The occupational decision: A cultural and motivational perspective. *Journal of Career Assessment*, 19, 75-91. <https://doi.org/10.1177/1069072710382616>
- Kangas, T. C., Cook, M. ve Rule, A. C. (2017). Cinematherapy in gifted education identity development: Integrating the arts through STEM-themed movies. *Journal of STEM Arts, Crafts, and Constructions*, 2(2), 45-65. 20 Nisan 2018 tarihinde <https://scholarworks.uni.edu/journal-stem-arts/vol2/iss2/3/> adresinden erişilmiştir.
- Kelly, K. R. (1993). The relation of gender and academic achievement to career self-efficacy and interests. *Gifted Child Quarterly*, 37, 59-64.
- Kerr, B. (1990). *Career planning for gifted and talented youth*. ERIC Digest #E492. 30.05.2018 tarihinde <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED321497.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Kerr, B. ve Soldano, S. (2003). Career assessment with intellectually gifted students. *Journal of Career Assessment*, 11(2), 168-186. <https://doi.org/10.1177/1069072703011002004>
- Kontaş, H., Ünişen, A. ve Sürücü, M. (2016). Üstün yetenekli öğrencilerin problem çözme becerileri ve kariyer gelişimleri, *Turkish Studies*, 11(3), 1569-1586.
- Kulaksızoğlu, A. ve Otrar, M. (2004). Fen ve genel lise 10. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyi bakımından karşılaştırılması. I. *Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*, M. Ü. Çocuk Vakfı Yayınları içinde (s.285-300) İstanbul.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122. <http://dx.doi.org/10.1006/jvbe.1994.1027>
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 36-49. doi:10.1037//0022-0167.47.1.36

◆ Nurten Karacan Özdemir

- Leung, S. A., Coloney, C. ve Scheel, M. J. (1994). The career and educational aspirations of gifted high school students: A retrospective study. *Journal of Counseling and Development*, 72, 298-303. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1994.tb00938.x>
- Lubinski, D. ve Benbow, C. P. (2000). States of excellence. *American Psychologist*, 55, 137-150. 20 Nisan 2018 tarihinde <https://my.vanderbilt.edu/smpy/files/2013/02/Excellence1.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Marshall, B. C. (1981). Career decision-making patterns of gifted and talented adolescents. *Journal of Career Development*, 7(4), 305-310. <https://doi.org/10.1177/089484538100700407>
- Maxwell, M. (2007). Career counseling is personal counseling: A constructivist approach to nurturing the development of gifted female adolescents. *Career Development Quarterly*, 55(3), 206-224. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2007.tb00078.x>
- Mendaglio, S. (2002). Heightened multifaceted sensitivity of gifted students: Implications for counseling. *Journal of Secondary Gifted Education*, 14(2), 72-82. <https://doi.org/10.4219/jsge-2003-421>
- Miller, K. ve Cummings, G. (2009). Gifted and talented students' career aspirations and influences: A systematic review of the literature. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 6(1), 1-26. <https://doi.org/10.2202/1548-923X.1667>
- Milne, H. J. ve Reis, S. M. (2000). Using videotherapy to address the social and emotional needs of gifted children. *Gifted Child Today*, 23(1), 24-29. <https://doi.org/10.4219/gct-2000-715>
- Moon, S. M. (2004). Social and emotional issues, underachievement, and counseling. 10 Nisan 2018 tarihinde https://us.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/7025_moon_intro.pdf adresinden erişilmiştir.
- Newton, A. (1995). Silver screens and silver linings: Using theater to explore feelings and issues. *Gifted Child Today*, 18(2), 14-43. <https://doi.org/10.1177/107621759501800206>
- Ozcan, D. (2017). Career decision-making of the gifted and talented. *South African Journal of Education*, 37(4), 1-8. <https://doi.org/10.15700/saje.v37n4a1521>
- Özyürek, R. (2015). Sosyal ve bilişsel yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (Edt.), Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı. Kuramdan uygulamaya (ss. 219-271) içinde, Pegem Akademi: Ankara.
- Perleth, C. ve Heller, K. A. (1994). The Munich longitudinal study of giftedness. In R. F. Subotnik & K. K. Arnold (Eds.), *Beyond Terman: Contemporary longitudinal studies of giftedness and talent* (pp. 77-114). Norwood, NJ: Ablex.
- Peterson, J. S. (2002). An argument for proactive attention to affective concerns of gifted adolescents. *Prufrock Journal*, 14(2), 62-70. doi: 10.4219/jsge-2003-419
- Peterson, J. S. (2006). Addressing counseling needs of gifted students. *Professional School Counseling*, 10(1), 43-51.
- Pintrich, P. R. (1988). A process-oriented view of student motivation and cognition. *New Directions for Institutional Research*, 57, 65-79, <https://doi.org/10.1002/ir.37019885707>

- Renzulli, J. S. (1986). *The treeing conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. Conception of giftedness*. Cambridge: Press Syndicate of University of Cambridge.
- Repeckiene, A., Kvedaraite, N., Stanikuniene, B. & Zvireliene, R. (2016). The academic mobility of Lithuanian students: Trends, experiences and challenges. *Global Journal of Sociology*, 6(1), 14–22. <https://doi.org/10.18844/gjs.v5i1.484>
- Roeper, A. (1982). How the gifted cope with their emotions. *Roeper Review*, 5(2), 21–24. <https://doi.org/10.1080/02783198209552672>
- Sak, U. (2011). *Üstün zekâlılar: Özellikleri tanımlanmaları eğitimleri*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Scholl, M. B., Gibson, D. M., Despres, J. ve Boyarinova, N. (2014). Using the film *October Sky* to teach career counseling theories to counselors-in-training. *The Journal of Humanistic Counseling*, 53(1), 2–21. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1939.2014.00046.x>
- Schuler, P. A. (2000). Perfectionism and gifted adolescents. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 11(4), 183–196. <https://doi.org/10.4219/jsge-2000-629>
- Silverman, L. K. (2007). Perfectionism: The crucible of giftedness. *Gifted Education International*, 23(3), 233–245. <https://doi.org/10.1177/026142940702300304>
- Stewart, J. B. (1999). Career counselling for the academically gifted student. *Canadian Journal of Counseling*, 33(1), 3–12. 10 Nisan 2018 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ587278.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Stoeber, J. ve Otto, K. (2006). Positive conceptions of perfectionism: Approaches, evidence, challenges. *Personality and Social Psychology Review*, 10, 295–319. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1004_2
- Sürücü, M., Konaş, H. ve Bacanlı, F. (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(15), 801–820. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8883>
- Watters, J. J. (2010). Career decision making among gifted students: The mediation of teachers. *Gifted Child Quarterly*, 54(3), 222–238. <https://doi.org/10.1177/0016986210369255>
- Yalın Yaman, D., Şahin, M. ve Bugay Sökmez, A. (2018). Özel yetenekli öğrencilerde kariyer gelişimini etkileyen faktörlerin incelenmesi. V. Uluslararası Üstün Yetenekliler ve Eğitimi Kongresi, 4–6 Mayıs 2018, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 10. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yun Dai, D., Moon, S. M. ve Feldhusen, J. F. (1998). Achievement motivation and gifted students: A social cognitive perspective. *Educational Psychologist*, 33(2/3), 45–63.
- Burton, M. J. G. (2006). Helping build lives: Career and life development of gifted and talented students. *ASCA | Professional School Counseling*, 10(1), 34–42.
- Yılmaz, D. (2017). Üstün Yeteneklilerin Gelişiminde Okul Psikolojik Danışmanlarının Rollerini. *Okul Psikolojik Danışmanı E-bülteni*, 7, 6–11.